

Het bos, de stad en het platteland in 2050: de bosbouwer als zoo-manager?

Van 11 tot 14 november 2001 vond in Wageningen het symposium "The changing role of forestry in Europe: between urbanisation and rural development" plaats. Aan het symposium hebben meer dan 120 mensen deelgenomen uit 24 landen. Onder de deelnemers waren beleidsmakers, beheerders en wetenschappers. Het symposium was georganiseerd door de leerstoelgroepen Bos- en Natuurbeleid en Bos-ecologie en Bosbeheer van Wageningen Universiteit samen met de afdeling Ecologie en Samenleving van onderzoeksinstituut Alterra. Sponsors waren de Europese Commissie, LNV directie Natuurbeheer en Staatsbosbeheer.

Centraal tijdens het symposium stonden twee grote Europese projecten: "Multifunctional forestry as a means to rural development" (Multifor RD) en de COST Actie E12 "Urban forests and trees".

Het project Multifor RD is een vergelijkend onderzoek op Europees niveau met als doel inzicht te krijgen in de houdingen van landeigenaren en inwoners ten aanzien van bos en bosbouw. Daarnaast wordt gekeken naar de rol die bosbouw in de verschillende landen speelt en kan spelen in plattelandsonwikkeling.

Het doel van COST Actie E12 is

Bosbouw als relatiebeheer tussen bossen en mensen?

om 'urban forests and trees' op Europees niveau als onderzoeksveld op de agenda te zetten en tegelijkertijd de kennis te vergroten met betrekking tot plannen en beheren van urbane bossen en bomen in de stedelijke gebieden van Europa.

Overkoepelend doel van het totale symposium was om de gezamenlijke bosbouwactiviteiten binnen Wageningen UR te profileren, de resultaten van de twee bovenstaand Europese projecten te presenteren en tenslotte om de ideevorming te stimuleren betreffende de toekomstige rol van bos en bosbouw in de context van ontwikkelingen in het rurale en urbane gebied.

De resultaten van beide Europese projecten zullen gepubliceerd worden in diverse wetenschappelijke tijdschriften en in de officiële proceedings van het symposium. In dit artikel willen we daarom juist ingaan op de ideeën over de rol van bosbouw en bossen aan de hand van een

'subjectieve samenvatting' van de discussies, uitmondend in een prikkelend toekomstbeeld.

Gaat het in de toekomst om bossen of om bosbouw?

Tijdens het symposium kwam in de discussies duidelijk naar voren dat we het in de toekomst niet over bosbouw maar over bossen moeten hebben. Was het dus niet juist geweest om het woord bosbouw in de titel van het symposium te vervangen door bossen? Dit lijkt ook ondersteund te worden door het proces van vermaatschappelijking van bosbouw (in tegenstelling tot wat het was: een technische activiteit van deskundigen), waardoor de verschillende functies van bossen meer in harmonie komen. Alle functies lijken evenzeer acceptabel, al blijft het wel moeilijker om maatschappelijk draagvlak voor de productiefunctie van bossen te krijgen, vergeleken met de functies landschap, biodiversiteit en recreatie. Vanwege die ver-

Functies van bossen meer in harmonie?

schuiving naar een meer gelijkwaardige functieverdeling bij bossen, lijkt het er dus op alsof de term bosbouw gemakkelijk vervangen kan worden door bossen. Moeten we ons daar zorgen om maken, bijvoorbeeld omdat bosbouw als professie dan niet meer nodig zou zijn? Wij denken dat die professie niet zal verdwijnen, alleen maar omdat de activiteiten om de relaties te beheren tussen bossen en mensen ineens niet meer expliciet bosbouw genoemd worden. De activiteiten die nu onder bosbouw vallen blijven in de toekomst ook bestaan, maar misschien wel onder een andere naam.

Bosbouw tussen verstedelijking en plattelandsontwikkeling?

Uit de meeste presentaties bleek dat ook de ondertitel van het symposium niet juist gekozen was: bosbouw tussen verstedelijking en plattelandsontwikkeling kan alleen in geografisch opzicht begrepen worden, waarbij plattelandsgebieden beschouwd worden als 'opvulling voor de lege gebieden tussen steden'. In andere opzichten blijkt het urbane perspectief allesoverheersend. Zie ook de artikelenserie over Parkstad Nederland in de Volkskrant (www.volkskrant.nl/parkstad), Het is uiteindelijk de stedelijke samenleving die bepaalt wat er met het bos gebeurt. Het is niet alleen de geografische scheiding tussen stad en platteland die vervaagt, maar het onderscheid verdwijnt ook in niet-ruimtelijke zin doordat levensstijl en houdingen van stedelingen en plattelanders vooral onder urbane invloed gevormd worden. Dit contrasteert met het perspectief dat bosbouwers zelf hebben: uit de recente KNBV-enquête bleek

namelijk dat zij bosbouw vooral zien als een rurale activiteit.

In feite is het altijd al de stad geweest waar maatschappelijke ontwikkelingen begonnen zijn, waardoor ook een (plattelands)-activiteit als bosbouw altijd beïnvloed is door de stedelijke samenleving. Opvattingen en praktijken als het duurzaam produceren van hout, het belang van biodiversiteit en de behoefte aan natuurrecreatie zijn allemaal ingegeven door stedelijke, maatschappelijke ontwikkelingen zoals toenemende urbanisatiegraad, het 'wildernis-natuurbeeld' en meer vrije tijd.

Het is slechts een kleine logische stap tijdens een symposium te erkennen dat bossen en bosbouw gevormd worden door en vanuit de steden. Maar als deze stap door beleids- en beheerorganisaties echt serieus genomen wordt, kan het grote gevolgen hebben. Het impliceert namelijk dat bosbouw een van de middelen is in het voortdurende proces van plattelandsontwikkeling door urbanisatie. Daarbij komt ook de vraag in hoeverre de stedelijke samenleving bepalend is voor de dagelijkse beheerbeslissingen.

Zijn stedelijke boseigenaren een nachtmerrie voor de bosbouw?

Tijdens het symposium kwam duidelijk naar voren dat in bijna alle Europese landen het aantal 'stedelijke boseigenaren' toeneemt. 'Stedelijk' moet hier wederom niet geografisch opgevat worden, maar gekoppeld aan de leefstijl van de stedelingen. Zij zijn in het dagelijks leven en voor hun inkomen niet meer direct afhankelijk van de productiefunctie van bossen en landbouw en ze verliezen daarom vaak helemaal de banden met deze productiefuncties. Boseigenaren kunnen dus nog (of weer) leven op het platteland, maar hun levensstijl en ideeën zijn verstedelijkt en daarmee ook hun ideeën ten aanzien van bosbouw en het beheer van hun bossen.

Wordt het dus een nachtmerrie: deze toenemende groep stedelijke boseigenaren die geen idee meer heeft van de productiefunctie van bos en het bos daarom alleen maar beheert naar de ideeën van stedelingen: bossen voor natuur, landschap en recreatie? Het komt wel aardig over-

een met de functies die het bos zou moeten vervullen als je kijkt naar de samenleving waarin we leven. Onderzoek uit Duitsland en Oostenrijk bevestigt het ook: bossen en bosbouw veranderen duidelijk als eigenaren meer verstedelijken.

Tegelijkertijd echter, willen deze eigenaren wel dat hun bossen financieel een gezonde basis hebben. Daarom zullen ze toch in zekere mate hout blijven produceren en oogsten om zo hun andere bosbouwactiviteiten te financieren. Uit onderzoek blijkt ook dat deze urbane bouseigenaren goed op de hoogte zijn van de 'traditionele' subsidie- en voorlichtingsprogramma's, maar dat ze zich daarnaast ook bewust zijn van internationale bos- en natuurverdragen en beleidsprocessen. In die zin is er dus eigenlijk helemaal geen aanleiding voor een nachtmerrie zou je zo zeggen.

Een subjectief beeld van de toekomst van de bosbouw in Europa!

Maar wat zijn nu eigenlijk de consequenties van deze resultaten

Platteland als opvulling van het lege gebied

voor de toekomstige rol van bosbouw in Europa? Tijdens het symposium zijn enkele ideeën naar voren gebracht, variërend van 'de bosbouwer als relatie-manager' tot 'bosbouw als multitasking activiteit'. Echter, de helderste visie voor de toekomst wordt waarschijnlijk gegeven door het beeld van de 'bosbouwer als zoo-manager'.

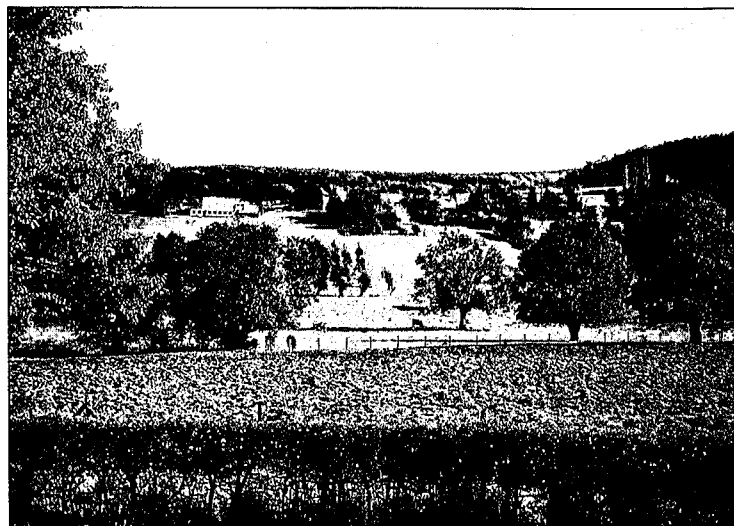
Het was professor Sommer die in zijn presentatie over de menselijke dimensie in stad-land relaties de vergelijking met een zoo

Stedelijke bouseigenaren een nachtmerrie?

maakte. Als deze vergelijking verder wordt uitgewerkt en ook gekoppeld wordt aan de taken van de beheerder van de zoo, geeft de metafoor van de zoo-manager een uitstekend beeld van de toekomstige rol voor de professionele bosbeheerders. De zoo-manager (en daarmee ook de bosbeheerder nieuwe stijl) heeft drie belangrijke taken te vervullen:

1. Zoo-managers proberen de natuur op twee manieren te beschermen. In de eerste plaats doen ze dit door het monitoren en onderzoeken van wilde dieren in hun natuurlijke omgeving. Veel dierentuinen hebben uitgebreide onderzoeks- en beschermingsprogramma's in het land van herkomst van de wilde dieren. Het doel van het onderzoek is om de dieren wild te houden en om te leren van de gedragingen in het wild en hoe ze daar overleven. Een welbekend voorbeeld van zo'n gebied waar ze onderzoek doen naar wilde dieren en tegelijkertijd het gebied willen beschermen is de Serengeti.

2. Echter, door de toenemende

druk op 'wilde gebieden' komt daarnaast ook steeds meer nadruk te liggen op het beschermen van de soorten in de dierentuin zelf. Dit betekent dat veel in het wild uitgestorven of bedreigde diersoorten nu overleven in de dierentuin met het uiteindelijke doel ze te kunnen reintegreren in het wild op een later tijdstip (zie ook de discussiebijdrage van H. Schmidt in Nieuwe Wildernis 7,m.24).

3. Deze activiteiten kosten veel geld en dierentuinen zijn daarvoor grotendeels afhankelijk van de inkomsten die zij genereren van bezoekers. Die komen alleen als het aantrekkelijk voor ze is: de 'wilde dieren' moeten gezien kunnen worden zoals de bezoekers dat graag hebben. Dit betekent natuurlijk dat de beheerder nogal eens wat kunst- en vliegwerk moet uithalen om aan de wensen van de bezoekers te kunnen voldoen, daarbij wetende wat de 'wilde dieren' nodig hebben. Een duidelijk voorbeeld zijn dieren die in de nacht actief zijn en dus nu overdag op de een of andere manier aan de bezoekers getoond moeten worden. Het succes van de dierentuinen wordt dus grotendeels bepaald door de manier waarop ze kunnen voldoen aan

de wens van de bezoekers om 'wild' te kunnen zien, het 'wild' dat de mensen niet meer kennen.

Een taak van zoo-managers is om de natuur aan te passen aan de wensen van de bezoekers, maar zonder daarbij de behoeften van de natuur uit het oog te verliezen. De link naar 'natuur voor mensen, mensen voor natuur' is niet moeilijk te leggen. Nu de traditionele functies van bossen steeds meer worden afgestemd op de wensen van de stedelijke samenleving, moet de beheerder nieuwe stijl leren denken en doen als een zoo-manager. De drie taken zouden dan als volgt opgevat kunnen worden: (1) bijdragen aan bescherming van de echte 'Serengeti's' in onze regio (Waddenzee, 'oerbos', broekbossen!); (2) creëren en beschermen van 'wildernisnatuur' voor de mensen à la Serengeti (Oostvaardersplassen en Millingerwaard); (3) behouden en toegankelijk maken van bepaalde aspecten en soorten, 'belevingsnatuur' maar ook 'cultuurnatuur' zoals hakhoutbeheer, heidebeheer en productie van kwaliteitshout. Ook de echte zoo-managers hebben de ondersteuning nodig van de zoo om hun

activiteiten te kunnen realiseren. In de huidige bosbouw is het nog wel moeilijk om alle diensten die bossen leveren goed te vermarkten. Daarnaast moeten bosbeheerders, in tegenstelling tot zoo-managers, niet alleen beheren voor bedreigde soorten, maar ook voor bedreigde ecologische processen, bedreigde ervaringen en emoties (Schroeder) en voor bedreigde producten (inclusief hout), waardoor het nog meer een complexe en uitdagende taak wordt.

De toekomst in dit perspectief ziet er dus uit als een mozaïek van verschillende, deels overlappende bosbouw domeinen (bosbouw als enkelvoudig begrip raakt in onbruik). Het beeld van de bosbeheerder als zoo-manager staat daarmee inderdaad ver af van de traditionele bosbeheerder: breder, multi-tasking en veel meer georiënteerd op mensen. Toch lijkt het beeld van de zoo-manager een krachtige metafoor voor de uitdagingen die bosbouw tegemoet moet treden in een toenemend verstedelijkt Europa. En wie heeft niet ooit als kind ervan gedroomd om zoo-manager te worden?